

ГРЕКИ
В ІСТОРІЇ НІЖИНА

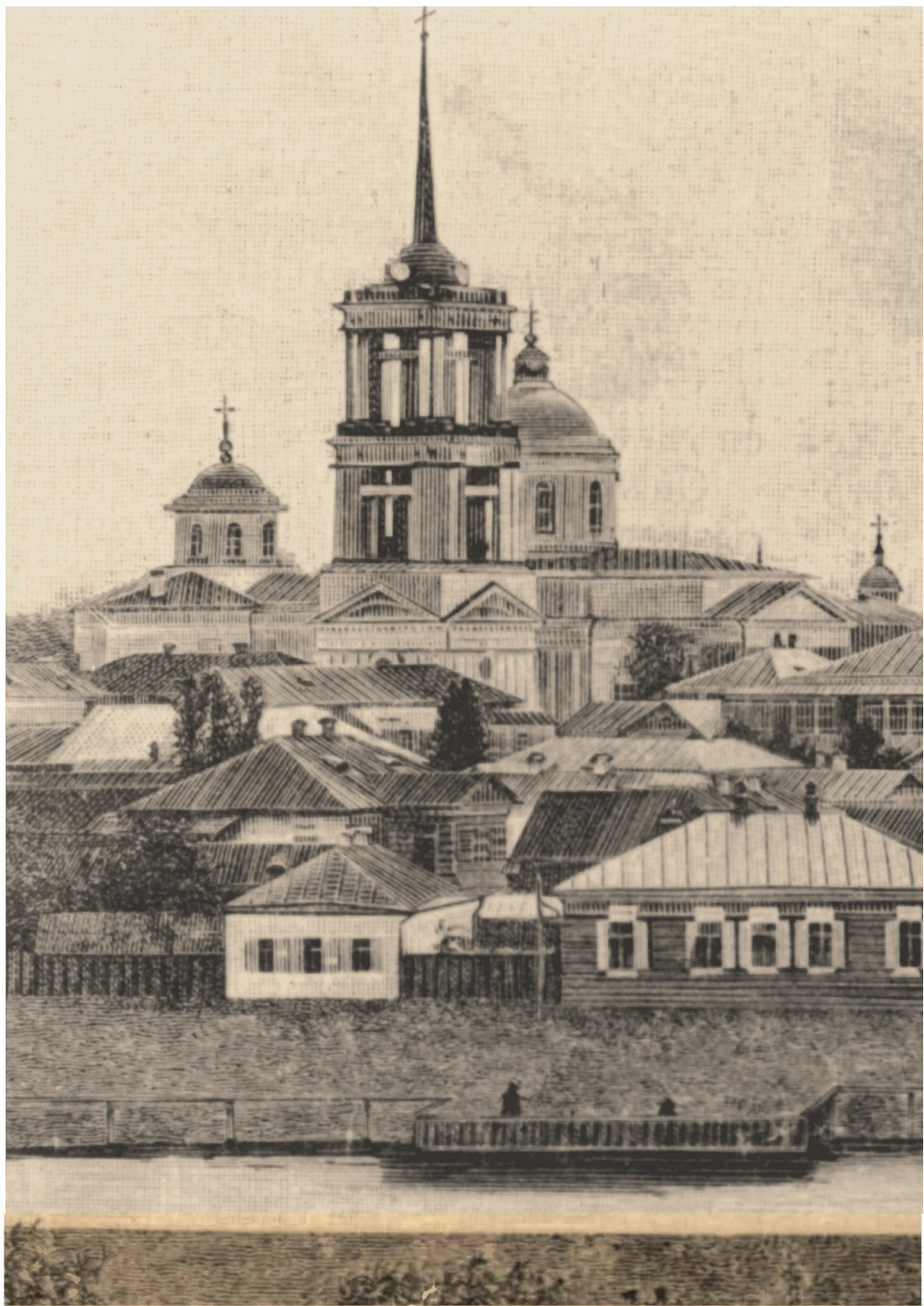
*Ніжинське міське товариство греків
імені братів Зосимів*

*Українська Православна Церква
Київський патріархат
Кафедральний Собор Всіх Святих
м. Ніжин*

*Бібліотека імені академіка
М.О.Лавровського та Музей рідкісної книги
Ніжинського державного університету імені
Миколи Гоголя*

Серія: "Греки в Ніжині"

ГРЕКИ В ІСТОРІЇ НІЖИНА

*Присвячується 360-тій річниці універсалу
гетьмана Б.Хмельницького, наданого ніжинським грекам,
330-тій річниці заснування Ніжинського грецького
братства та 200-тій річниці відкриття
Ніжинського грецького училища*

ФОТОАЛЬБОМ

Ніжин
2017

УДК

Серія: "Греки в Ніжині"

Книгу видано за підтримки Посольства Грецької Республіки в Україні та ніжинського міського Голови Анатолія Лінника

Греки в історії Ніжина. Фотоальбом: присвячується 360-тій річниці універсалу Богдана Хмельницького, наданого ніжинським грекам, 330-тій річниці заснування Ніжинського грецького братства та 200-тій річниці відкриття Ніжинського грецького училища / сост., авт. передм. О.С. Морозов, авт. передм. Л.І. Пришлавко-Мілосова, ред. Л.А. Зайко. - Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2017. - 104 с. - (Серія: "Греки в Ніжині")

Нове видання із серії «Греки в Ніжині», започаткованої Ніжинським грецьким товариством імені братів Зосимів ще у 90-х роках минулого століття, присвячене грецьким пам'яткам старовинного Ніжина, насиченому подіями минулому грецької спільноти та її великому внеску в історію та культуру нашого рідного міста та України в цілому.

Видання розраховане на краєзнавців, культурологів, істориків, студентів та широкий читацький загал, якому цікава історико-культурна спадщина Ніжина, історія грецько-українських історичних та культурних взаємин.

**Анатолій Лінник,
міський Голова Ніжина**

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Так сталося, що у дітей древньої Еллади є дві Батьківщини. Одна історична – сонячна Греція, а друга – Ніжин. Україна тепло, як мати, зустріла і зіграла нащадків древнього народу, які вимушено переселилися з Греції ще у далекому XVII столітті. Тут, в Ніжині, вони побудували православні храми, відкрили школу, дбайливо плекали безцінні духовні скарби своїх предків. Тут виникло Грецьке православне братство – справді унікальне явище в історії України, діяв Грецький

магістрат – орган демократії та місце-вого самоврядування грецької громади.

Ми пишаємось тим, що ніжинські греки зробили свій великий внесок у розвиток економіки та культури як України, так і Греції. Треба згадати невтомну благодійну діяльність відомих ніжинських грецьких меценатів, а особливо братів Зосимів, котрі жили, працювали у нашому місті та знайшли вічний спокій у ніжинській землі. Своєю просвітницькою діяльністю – видавництвом книг і фінансуванням народних училищ, вони, безумовно, сприяли підйому національної свідомості і патріотизму молодих греків.

2017 рік став знаменним в житті Ніжина та грецької спільноти міста. У цьому році ми відзначаємо одночасно три визначних ювілеї: 360 років універсалу гетьмана Б.Хмельницького, яким задекларовано привілеї ніжинських греків-купців, 330 років затвердження гетьманом Іваном Мазепою «Ніжинського грецького православного братства» та 200 років заснування Ніжинського грецького Олександрівського училища.

Хочу від імені усієї спільноти Ніжина привітати з ювілеями Ніжинське міське товариство греків імені братів Зосимів, авторський колектив цього чудового фотоальбому та побажати нових наукових відкриттів у дослідженні драматичної та насиченої подіями історії Ніжина та України в цілому.

**Лариса Приплавко-
Мілосова**

ДОРОГОЦІННА СПАДЩИНА НІЖИНСЬКИХ ГРЕКІВ

Кожен народ, особливо коли йому волею долі випало жити далеко від своєї рідної землі, від глибинного коріння свого роду, намагається зберегти та відтвори-

ти на новому місці перебування характерні особливості та звичаї, успадковані від предків. Ці унікальні риси споконвічних народних традицій оживають у культурі і побуті, у стравах щоденної кухні, в народних вишивках, в піснях та архітектурі...

Коли греки переселилися до Ніжина, вони, облаштовуючи життя в нових умовах співжиття з братнім українським народом, не уявляли існування національної спільноти без своєї церкви, обрядів, мови, освіти, бібліотек, будинків милосердя, – тобто усього того, що наповнює повсякденне людське життя соковеним духовним змістом.

Ніжин по праву пишається своєю історичною та культурною спадщиною, пам'ятками містобудування – розкішними бароковими та класичними храмами, громадськими та приватними спорудами XVII-XIX століть. І ми, українські нащадки переселенців з сонячної Еллади, пишаємося тим, що значна частина цих пам'яток старовини була збудована нашими далекими предками. Мало хто з ніжинців та гостей нашого міста сьогодні замислюються над тим, який дорогоцінний спадок залишили нам ніжинські греки. У тісній творчій співпраці з ніжинськими майстрами, на громадські кошти та пожертви, збудували вони такі перлини архітектури нашого міста, як Архангело-Михайлівську, Всіхсвятську, Богословську та Костянтино-Оленинську церкви, будинки Грецького Магістрату, грецького Олександрівського училища, богадільню, першу на Лівобережній Україні аптеку, кав'ярні, численні приватні будинки з глибокими підвалами, у яких дбайливо зберігали привезені для продажу на ярмарках заморські товари...

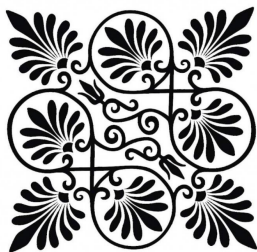
На жаль, не всі з цих споруд збереглися до нашого часу. Не зберігся й скромний одноповерховий будиночок по вулиці Московській, біля Спасо-

Преображенської церкви, у якому жили відомі патріоти та меценати брати Зосими. Мало хто із сучасників знав, що маючи мільйони карбованців у банках, Зосими скромно жили у провінційному Ніжині, витрачаючи усі свої кошти не на власні забаганки та примхи, а на підтримку своєї багатостраждальної поневоленої батьківщини – Греції, на безкорисну просвітницьку роботу заради народу...

Нове видання із серії «Греки в Ніжині», започаткованої Ніжинським грецьким товариством імені братів Зосимів ще у 90-х роках минулого століття, а власне цей фотоальбом, який наші читачі мають честь сьогодні тримати у своїх руках, присвячений грецьким пам'яткам старовинного Ніжина та великому внеску грецької спільноти в історію та культуру нашого міста. На жаль, чимало з унікальних грецьких споруд, які представлені у цьому альбомі, сьогодні потребують негайної реставрації і порятунку, бо інакше, занехаяні недбайливими нащадками, вони можуть «канути у вічність», як це вже неодноразово було з іншими відомими і маловідомими пам'ятками старовини. Ми, упорядники та ініціатори цього своєрідного фотолітопису, усвідомлюємо, що історичне безпам'ятство, ця хвороба сучасної меркантильної доби, тягне за собою ще страшніше ускладнення – амнезію душі і совісті, яка паралізує духовні сили не тільки окремої людини, але й цілих народів...

Один з науковців, що досліджував історію ніжинських греків, справедливо зауважив, що без греків Ніжин ніколи би не став таким, яким він є зараз. Продовжуючи цю думку, скажемо, що без грецьких пам'яток старовини Ніжин ніколи би не мав свого особливого, ні на що не схожого обличчя, яке сьогодні вирізняє наше місто серед інших провінційних містечок Східної Європи. Отже, насолоджуймося цією чудовою книгою, але водночас і пам'ятаймо про те, що святим обов'язком нащадків є збереження дорогоцінної спадщини, яку нам передали наші предки.

Принагідно хочу висловити щирі вдячність усім, хто долучився до створення цього фотоальбому, а особливо нашим добрим друзям раднику Посла Грецької Республіки в Україні пану Димитрісу Петропулосу, ніжинському міському Голові Анатолію Ліннику, депутатам ніжинської міської Ради, за підтримки яких це видання отримало можливість з'явитися на світ.

Олександр Морозов

ГРЕКИ В ІСТОРІЇ НІЖИНА

2017 рік є унікальним в житті Ніжина та грецької спільноти міста. Волею долі на перехрестях історії

перетнулися три визначних ювілеї: 360 років тому (2 травня 1657 року) було видано перший універсал гетьмана Богдана Хмельницького, яким задекларовано привілеї греків-купців на теренах Гетьманщини, 330 років минає від часу затвердження гетьманом Іваном Мазепою (11 вересня 1687 року) новоствореної духовно-просвітницької, а згодом комерційної спільноти місцевої грецької громади – «Ніжинського грецького православного братства», та 200-річний ювілей відзначає Ніжинське грецьке Олександрівське училище – навчальний заклад, який відіграв важливу роль в духовно-просвітницькому житті Лівобережної України XIX ст.

Економічні та культурні зв'язки грецької спільноти Ніжина, яка переважно носила купецький характер, швидко перетворили місто у впливовий центр міжнародної торгівлі Східної Європи, спричинили до масового надходження капіталів. Тричі на рік тут відбувалися великі ярмарки, на які приїжджали купці не тільки з міст і містечок Гетьманщини та Московщини. Проторовані ніжинськими греками-комерсантами шляхи вели до осередків торгівлі на теренах сучасних Польщі, Австрії, Німеччини, Угорщини, Болгарії, Італії, Туреччини, Румунії, Греції та країн Близького Сходу. У Ніжині відбувалася торгівля східними коштовностями та шовком, бухарськими овчинами та бавовною, соболями та сибірською білкою, астраханською солоною рибою та ікрою, німецьким сукном та шерстю, австрійськими косами та шкiряними виробами, італійськими винами та сушеними фруктами, грецькими прянощами та ладаном. Тут завжди можна було скуштувати смачної екзотичної їжі та випити запашної кави. Прославилися

ніжинські греки також своєю благодійністю та просвітницькою діяльністю, яка поширювалася не тільки на багатостраждальних співвітчизників, але й на країну, що стала для них другою батьківщиною. Відомі грецькі меценати за власні кошти будували православні храми, школи, богадільні, займалися видавничою діяльністю. У книгозбірнях грецьких церков та грецького училища накопичуються унікальні духовні скарби – стародавні грецькі манускрипти та середньовічні видання античних письменників.

Важко уявити, яким би був сучасний Ніжин без греків, без унікальних пам'яток містобудування, які залишилися нам у спадок від грецької громади. Справжніми окрасами історичного центру нашого стародавнього міста ось уже три століття залишаються перлини архітектури минулого – церкви Архістратигів Михаїла і Гавриїла, Всіх Святих, Костянтина й Олени на Грецькому кладовищі та Іоанна Богослова, будівлі грецької кав'ярні, аптеки, грецького училища, численні купецькі будинки, які утворюють єдиний історико-архітектурний комплекс. Драматичною та насиченою подіями була історія цих пам'яток минулщини. Нероздільно пов'язана вона з діяльністю ніжинської грецької громади, що існувала в Ніжині протягом XVII-XIX ст. і була, за висловом академіка ВУАН К.В.Харламповича, унікальним явищем в історії України.

Поява грецьких переселенців у стародавньому Ніжині була викликана драматичними обставинами втрати народом Греції національної і державної незалежності. Коли в 1453 році війська турецького султана Магомета II захопили столицю Візантійської імперії місто Константинополь, для православного народу Еллади настали нелегкі часи османської окупації. Щоб врятувати національну культуру, рідну мову та православну віру, тисячі греків були змушені емігрувати на сусідні землі. Переселившись у країни Східної Європи компактними групами, вони будували там церкви та монастирі, при яких відкривали школи, бібліотеки, створювали православні братства.

У середині XVII ст. велика грецька колонія виникає в Ніжині. Її появі в значній мірі сприяли часті подорожі до Москви грецького духовенства, за яким тягнулися й численні купецькі обози. Греки обрали це велике полкове козацьке місто осередком свого перебування саме тому, що у XVII-XVIII ст. тут перетиналися сухопутні торгівельні шляхи, що з'єднували Східну Європу, Азію та Близький Схід.

Прагнувши залучити грецьких купців до активної торгівлі в містах України, гетьман Богдан Хмельницький у 1657 році видав низку універсалів, якими звільнив їх від підпорядкування місцевому урядові та

надав право вільної торгівлі за умови сплати фіксованого податку гетьманському «екзактору». Згодом адміністративну автономію ніжинських греків підтверджували своїми універсалами й інші гетьмани: І.Виговський, Ю.Хмельницький, І.Брюховецький, І.Самоїлович, І.Мазепа, І.Скоропадський, Д.Апостол. Вже у 1679 році ніжинські греки, що були досить значною та впливовою групою міського населення, звернулися до духовної та світської влади з проханням дозволити побудувати в Ніжині свій православний храм. Це звернення греки мотивували тим, що були змушені відвідувати полковий Миколаївський собор, але не розуміли «*руського набожества*» (слов'янської церковної служби), і тому не могли «*священникам виразно сповідувати гріхи свої*». Визначну роль в історії Ніжинського грецького братства відіграв його засновник священник *Христофор* (або *Христодул*) *Димитрієв*, який переїхав до Ніжина в 1677 р. з півночі Греції, «з *епархії Навпакту і Арти, з села, названого Ангелокастро*». Він і став ініціатором об'єднання греків у релігійну громаду. Саме йому належить честь заснування в Ніжині грецького «*хрестоносного*» братства, організації грецької православної парафії та будівництва перших грецьких храмів.

Ніжинське грецьке православне братство та діючі при ньому церкви, школа та бібліотека на тривалий час стають важливими осередками грецької культури не тільки в Україні, але й у Східній Європі. Тут знаходять притулок найвидатніші діячі грецької діаспори. Історичні джерела зберегли для нас імена багатьох із них. Близько трьох десятиліть у Ніжині жив митрополит Філіппісійський та Драмський *Софроній*, відомий під прізвиськом Македонського. У 1685 р. на шляху до Москви в Ніжині зупинялися відомі просвітителі брати *Софроній* та *Іоанікій Ліхуди*, засновники Московської Слов'яно-Греко-Латинської академії. Близько 1689 року в школі грецького братства вчителював архімандрит *Діонісій* з Яніни. Ніжинській грецькій громаді він залишив унікальну бібліотеку. У бібліотеці грецького братства, крім рукописів Діонісія, зберігалося чимало інших унікальних книг, серед яких рукописні грецькі Євангелія XI-XII століття на пергаменті з власноручними примітками візантійського імператора Феодосія, розкішно оздоблені золотом і кольоровими мініатюрами «молдовлахійські» Євангелія XVI століття, богослужбові рукописні книги та стародруки, подаровані братству його фундатором священником Христофором та наступниками. Був у бібліотеці й особистий подарунок *Івана Мазени* – Євангеліє, розкішно видане арабською мовою на кошти гетьмана в сирійському місті Алеппо та прикрашене його родовим гербом. Ці рідкісні книги, серед яких є чимало справжніх зразків середньовічного книжкового

мистецтва, зараз зберігаються у фондах *Інституту Рукопису Національної бібліотеки України ім. В.Вернадського*.

Постійне зростання грецької громади в Ніжині та збір достатніх коштів дозволили грекам розпочати в 1714 році перебудову дерев'яної *Архангело-Михайлівської церкви*. За дозволом гетьмана І.Скоропадського на місці попереднього дерев'яного храму вони заклали новий кам'яний підмурок. Будівництво тривало понад 10 років: його завершив у 1729 році священник *Микола Бошняк*. У 1752 році середмістя Ніжина прикрасилося чудовим цегляним *храмом Іоанна Богослова*, який власним коштом спорудив нащадок відомої та впливової грецької родини полковник *Іван Тернавіот*. А вже в 1760-х роках розпочалася реконструкція мурованої *Всіхсвятської церкви*, яка тривала до 1805 року. Біля церкви спорудили струнку класичну триярусну дзвіницю, яка на той час була найвищою спорудою Ніжина та стала своєрідною «візитною карткою» міста. 1777 року грек *Михайло Лігда* відкрив у Ніжині першу в Лівобережній Україні приватну аптеку.

З 1785 року в Ніжині починає діяти *Грецький магістрат* – орган місцевого самоврядування грецької громади. На той час частка греків в міському населенні Ніжина сягала майже 7%. За переписом 1782 року з 11704 мешканців міста 765 були греки. Але Грецький Магістрат видавав паспорти та посвідчував «грецьку породу» не тільки ніжинських міщан. Записатися в «ніжинські греки», а отже й отримати майнові та фінансові пільги, прагнули представники грецької діаспори Москви, Петербурга, Одеси, Херсона, Новоросійська, Таганрога та інших міст Російської імперії.

Останній яскравий період в історії ніжинського грецького братства припадає на кінець XVIII – першу чверть XIX століття, коли під впливом ідей просвітництва в Греції поширюється національно-визвольний рух проти османських завойовників. Яскравими представниками грецького національно-визвольного руху в Ніжині в цей період були видатні просвітителі та меценати *Зой Каплані, Манфо та Георгій Різари, Георгій Кромміда, брати Анастасій, Зой та Микола Зосими*. За ініціативою грецької громади в Ніжині в цей час споруджуються *церква Костянтина та Олени* на Грецькому кладовищі (1819-1821 рр.), мурований *інвалідний будинок* на колишньому Грецькому подвір'ї. Заможні грецькі купці жертвували чималі кошти на відкриття нових православних храмів, училищ, бібліотек, музеїв, лікарень та богоугодних закладів, фінансували видання богословської просвітницької та класичної літератури.

Роль своєрідних громадських клубів відігравали *грецькі кав'ярні*. Там можна було не тільки замовити запашну турецьку каву та екзотичні

східні страви, провести час за азартною грою в карти або кості, але й вирішити різноманітні ділові питання, обговорити з компаньйонами купецькі справи й навіть укласти вигідні комерційні угоди. Одну з таких грецьких кав'ярень та ніжинське грецьке кладовище Тарас Шевченко описав у повісті «Близнець». Як відомо, письменник відвідав Ніжин у 1846 році і живо цікавився пам'ятками міста. Ніжинські греки, як одна із «старожитностей» міста, йому добре запам'яталися.

22 січня 1817 року відбулася непересічна подія в громадському житті Ніжина. Тут за ініціативою мецената та ніжинського грецького бургомистра *Стефана Кириловича Бубаса (Буби)* урочисто відкривалося Грецьке Олександрівське училище. Це був трикласний, з підготовчим класом, навчальний заклад, який приймав на навчання не тільки нащадків грецької купецької громади, але й дітей з інших станів та верств населення. При училищі діяла потужна фундаментальна бібліотека, переважна більшість книжок якої були також подаровані грецькими меценатами. В бібліотеці зберігалися унікальні видання творів античних грецьких письменників та отців церкви, надруковані у найкращих європейських друкарнях XVI-XVIII ст. Створення Грецького училища в Ніжині стало яскравим явищем в культурно-просвітницькому житті Лівобережної України початку XIX століття і навіть випередило відкриття славнозвісної Ніжинської Гімназії Вищих Наук князя О.Безбородька.

Блискучою сторінкою в історії Ніжина XVIII-XIX ст. стала діяльність відомих грецьких меценатів *братів Зосимів*. З нашим містом пов'язані життя та діяльність трьох з братів – *Анастасія* (1754-1819), *Зоя* (1764-1827) та *Миколи* (1758-1842) *Зосимів*. Вихідці з невеличкого Епірського містечка Яніна, брати Зосими переїхали до Ніжина у 70-х роках XVIII століття. Анастасій та Микола тут і оселилися, а брат Зой невдовзі перебрався до Москви. Завдяки успішній комерційній діяльності, Зосими стали мільйонерами. Але усі свої статки брати-меценати витрачали не на особисті потреби та примхи, а будували власним коштом (як у себе на батьківщині, в поневоленій турками-османами Елладі, так і в місцях компактного проживання грецької діаспори) школи, церкви, богадільні. У найкращих друкарнях Європи брати Зосими за власні гроші видавали великими тиражами твори грецьких класичних авторів, енциклопедичну, релігійну та навчальну літературу, та безкоштовно розсилали по навчальних закладах та бібліотеках. Після здобуття Грецією державної незалежності у 1830 році, брати Зосими рештки своїх капіталів перевели на підтримку новоствореного Національного Банку, заснували Афінський археологічний музей. Брати Анастасій та Микола

Зосима завершили свій життєвий шлях у Ніжині та були поховані біля ними ж збудованого храму *Костянтина та Олени* на Грецькому кладовищі.

У 30-х роках XIX століття поступово зменшується вплив грецького братства в Ніжині. Після перемоги в Греції національно-визвольної революції та проголошення державної незалежності, ніжинські греки поступово повертаються на історичну батьківщину або переселяються до великих портових міст на півдні України та Росії. У Ніжині залишилися тільки ті, хто не мав коштів на переїзд або породичався з місцевими мешканцями. У 1872 році, під час реформи міського самоврядування, Грецький Магістрат у Ніжині був остаточно скасований офіційним наказом Правлячого Сенату, а все майно та капітали грецької громади передані міській громаді Ніжина.

XX століття з його соціальними та політичними катаклізмами завдало чимало шкоди нашій духовності. Драматичною була й доля грецьких Всіхвятської та Михайлівської церков. Першою закрили Михайлівську церкву, у якій облаштували склад. У 1930-х роках знищили верхні поверхи стрункої дзвіниці, що була колись найвищою спорудою старого міста. А після війни бульдозери довершили чорну справу, розбивши разом із цегляною огорожею й її рештки... Остаточно православна релігійна громада грецької церкви була ліквідована рішенням міськвиконкому в грудні 1960 року, а приміщення храму переобладнали під шкільний спортивний зал. Важкі лихоліття пережила й грецька громада Ніжина. Трагічні події революції, громадянської та світової воєн, голодоморів та сталінських репресій, асиміляції та втрата національних традицій важким колесом історії прокотилися по людським душам та долям...

Із початку 1990-х років цікавість до історії ніжинської спільноти посилилася не тільки в Україні, але й у Греції. У місті Яніна з нагоди 150-річчя від дня смерті Миколи Зосими, одного з ніжинських братів-патріотів, 1992 рік був оголошений роком братів Зосимів. Ця подія спонукала ентузіастів-краєзнавців почати розшуки поховання братів Зосимів на грецькому кладовищі в Ніжині. У 1993 році на клопотання активістів грецько-української дружби, Ніжинська міська рада виділила необхідні кошти на відновлення надгробків на могилах братів Зосимів. Тепер щороку на могилі відомих патріотів правиться панахида, яка збирає усіх нащадків ніжинських греків. Відтоді ім'я братів Зосимів надано одній з вулиць у центрі Ніжина.

У вересні 1993 року, під час офіційних урочистостей з нагоди святкування 1000-ліття Ніжина, наше місто відвідала перша грецька делегація у складі відомого вченого-історика *Христоса Ласкарідіса*, його дружини Елеонори та наукової співробітниці міського архіву м. Яніна *Марти Пападопулос*. У 1992 р. з ініціативи викладачів та студентів Ніжинського університету імені Миколи Гоголя, Товариства «Просвіта», ніжинських греків та інтелігенції міста утворено православну громаду УПЦ Київського Патріархату, яку очолила доцент університету *Марія Астаф'єва*. Громада запропонувала відновити богослужіння у грецькій Всіхвятській церкві. 4 грудня 1994 р. в храмі відбулася перша після 30-річної перерви літургія, а 18 квітня 1995 р. рішенням Чернігівської обласної ради Всіхвятську церкву було повернуто віруючим. Сьогодні серед прихожан Всіхвятської церкви бачимо чимало інтелігенції та молоді, у тому числі – й нащадків ніжинських греків. Парафію вже понад 20 років очолює вихованець Київської духовної академії, кандидат богослов'я митрофорний протоієрей *Сергій Чечин*. При храмі створено хор «Воскресіння», яким керує заслужений працівник культури України *С.О.Голуб*. У святкових богослужіннях бере участь добре відомий у Ніжині та за його межами *дитячий зразковий хор «Сяйво»*. Діє духовно-просвітницький центр, традиційними стали вечори духовної музики, виставки ікон, зустрічі з молоддю. Інтер'єр храму прикрашає різьблений багатоярусний іконостас, створений сучасними ніжинськими майстрами за проектом художника-ніжинця *О.Кошеля*. Завершуються відновлювальні роботи на Михайлівській церкві. У 1997 році, в день вшанування пам'яті Усіх Святих землі української, грецьку Всіхвятську церкву відвідав предстоятель УПЦ Київського патріархату святійший *патріарх Філарет*. Він відслужив урочисте богослужіння та провів зустріч з вірянами та громадськістю міста.

Пожвавлення наукових досліджень спонукав нащадків ніжинських греків згадати про своє грецьке коріння: при активному сприянні активістів київських грецьких товариств на чолі з *З.Ф.Барковою*, влітку 1998 року нащадки ніжинських дітей Еллади об'єдналися в громаду, яку 23 грудня 1999 року було офіційно зареєстровано як «Ніжинське міське товариство греків імені братів Зосимів». Тим самим вдячні ніжинці та ніжинські греки вшанували світлу пам'ять благодійників, меценатів та великих патріотів братів Миколи та Анастасія Зосимів.

3-го червня 2000-го року Ніжинське міське товариство греків імені братів Зосимів було офіційно прийняте до складу Федерації Грецьких

Товариств України (ФГОУ). Головою Товариства обрано *Ларису Іванівну Приплавко-Мілософу*, яка взяла на себе важку працю з організації діяльності грецької громади. Завдяки її зусиллям та роботі ентузіастів за час існування товариства було зроблено чимало: видано серію збірників «Греки в Ніжині», посібник з грецької мови «Грецька зоря», фундаментальну працю відомого історика *К.В.Харламповича* «*Нариси з історії грецької колонії в Ніжині XVII-XVIII ст.*». При підтримці Посольства Греції в Україні, адміністрації та педагогічних колективів Училища братів Різарі (Афіни) та Ніжинської гімназії №3 діти вивчали грецьку мову. Спільно з Ніжинським державним університетом імені Миколи Гоголя проведено кілька міжнародних науково-практичних конференцій «Греки на теренах України», в роботі яких взяли участь науковці та члени грецьких громад із Ніжина, Яніни, Києва Одеси, Харкова та Маріуполя..

Далеко за межами Ніжина відомий дитячий хореографічний колектив «Зосимки», який є неодмінним учасником міжнародних фестивалів «Ми краплинки твої, Батьківщино» та «Поліське коло» (м. Чернігів). Діти виконують народні грецькі та українські танці, учаться співати грецькою мовою. У Музеї рідкісної книги Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя відкрито постійно діючу виставку, присвячену історії Ніжинського грецького братства XVII-XIX ст. та життю і діяльності братів Зосимів. Зміцнюються дружні взаємини Ніжинського Товариства з грецькими громадами з інших регіонів України. Із концертними та культурно-просвітницькими програмами неодноразово відвідували Ніжин учасники *Грецького Культурного Центру «Зорбас»*, члени київських грецьких спільнот «Енотіта» та *Товариства імені Костянтина Іпсіланті*.

Ніжинське міське товариство греків імені братів Зосима нараховує сьогодні 60 активних членів. Спільноту в основному складають представники грецьких стародавніх родин *Мілових, Крементуло, Спіліоті, Плациндарів, Гажієвих, Локотарьових*. Але з кожним роком до неї приєднуються все нові й нові нащадки ніжинських греків.

Щороку діти та молодь з Ніжина відвідують історичну батьківщину ніжинських греків, відпочивають в оздоровчих таборах. Одержали подальший розвиток і зв'язки Ніжина з громадою грецького міста Яніна, звідки походила більшість ніжинських греків. Так, у 2000, 2002 та 2007 роках наше місто відвідали представницькі делегації з м. Яніна, до складу яких увійшли члени представники муніципалітету та Асоціації випускників школи братів Зосимів на чолі з керівниками *Ф.Пурлісом, С.Ерголавосом* та мером міста Яніна *А.Папаставру*.

Зрештою, в жовтні 2004 року з дружнім візитом м. Яніну відвідала і ніжинська делегація, у складі якої були представники ніжинської Міської ради, голова Товариства імені братів Зосимів Л.І.Приплавко-Мілосова та активні члени грецької громади. Під час зустрічі з представниками муніципалітету міста Яніна було урочисто підписано *Протокол намірів про співпрацю та побратимство* між цими двома спорідненими містами.

Справді історичною подією в розвитку дружніх грецько-українських взаємин став візит в Україну Президента Грецької Республіки *п. Каролоса Папуліаса*, який відбувся з 15 по 18 квітня 2008 року. У Ніжині Каролоса Папуліаса вітали міський голова, громадськість міста та члени Грецького товариства імені братів Зосимів. Президент Греції відвідав старовинне Грецьке кладовище, де поклав вінок на місці поховання братів Зосимів і відстояв заупокійну службу. Далі відбулися захоплююча екскурсія історичними місцями Ніжина, які пов'язані з діяльністю грецької громади, екскурсія до Музею рідкісної книги Ніжинського держуніверситету імені Миколи Гоголя та зустріч у мерії з грецьким товариством і міською радою.

Зрештою, не можна не згадати про ще одну важливу місію, яку взяли на себе ніжинці. Коли на південному сході України залунали вибухи та у домівки місцевих жителів постукала війна, мешканці нашого міста різних національностей: українці, греки, росіяни, поляки, євреї, – усі, для кого Українська держава є рідним домом, щиро відгукнулися на біду мешканців Донбасу та Приазов'я. Ніжинські волонтери, парафіяни грецької Всіхсвятської церкви на чолі з настоятелем храму та військовим капеланом о. Сергієм Чечиним неодноразово надавали і продовжують надавати гуманітарну допомогу бійцям Збройних Сил України, захисникам рідної землі, та місцевим мешканцям, у тому числі - приазовським грекам. Грецька Всіхсвятська церква перетворилася на один з центрів волонтерського руху міста Ніжина. Практично щотижня о. Сергій відвозить в зону АТО необхідні для захисту життя речі - продукти, медикаменти, теплий одяг, бронжилети, шоломи, тепловізори... При храмі активно діє *волонтерська група "Солдатські страви"*, яка виготовляє для наших воїнів сухі борщові набори, заготовляє інші харчові запаси тривалого зберігання.

Минули століття від того часу, як у Ніжині поселилися перші греки. Над сивочолими куполами грецьких храмів вирує бурхливе життя з його радощами та бідами... На зміну поколінням людей приходять нові покоління. Але навечно закарбованими в літопис історії стародавнього Ніжина залишаться його найяскравіші грецькі сторінки.

ГРЕКИ В ІСТОРІЇ НІЖИНА

ФОТОАЛЬБОМ

Місто Ніжин на літографії П.Борелля, середина XIX ст.

План Ніжинської фортеці 1784 р.

Історичний центр Ніжина – місце компактного проживання грецької громади

Своїм універсалом від 2 травня 1657 року гетьман Богдан Хмельницький дозволив грекам-купцям безмитно торгувати в містах Гетьманщини

11 вересня 1687 року гетьман Іван Мазепа затвердив статут Ніжинського грецького «хрестоносного» братства

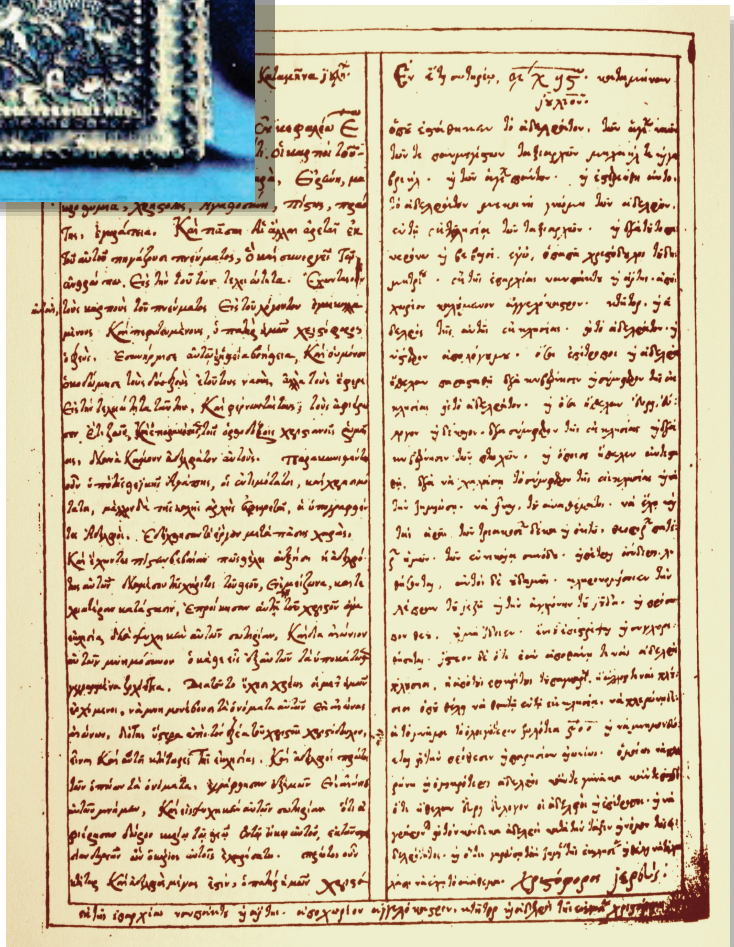

*Перші грецькі поселенці Ніжина відвідували полковий козацький
Миколаївський собор, споруджений у 1655-1658 рр.*

Напрестольне Євангеліє з
ніжинської грецької церкви,
виготовлене коштом
засновника грецького
братства священика
Христофора Димитрієва
(1686 р., Державний музей
історичних коштовностей
України)

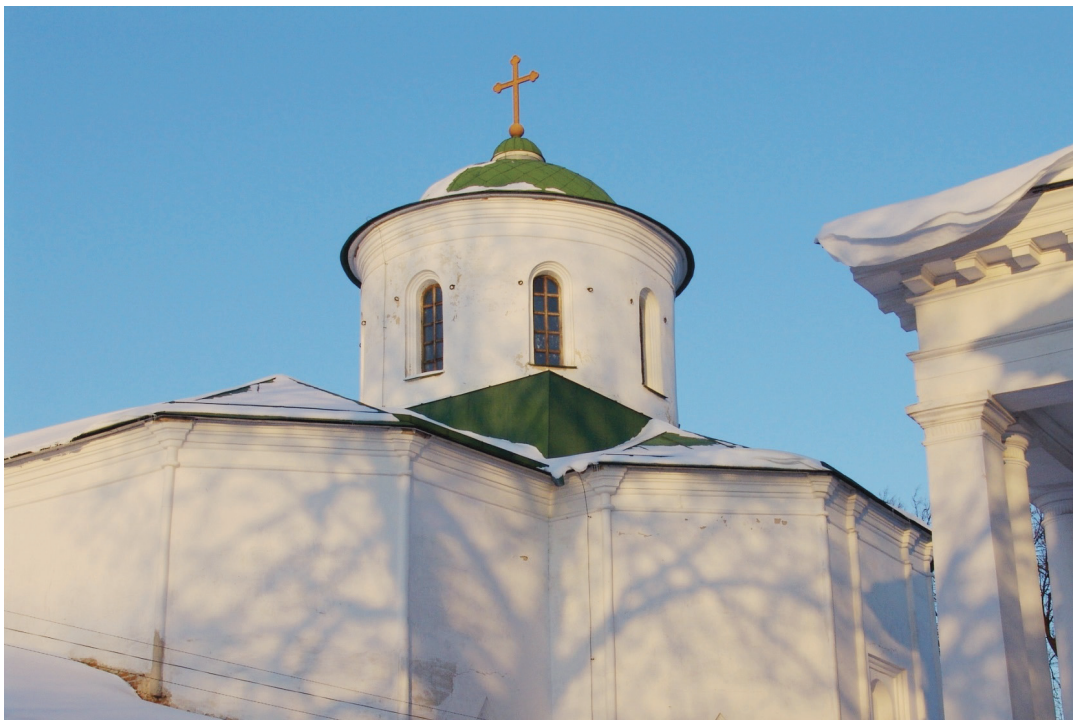
Заповіт священика
Христофора
Димитрієва
(Синодик грецького
братства, 1692 р.)

Церква архангелів Михаїла та Гавриїла (1714-1729)

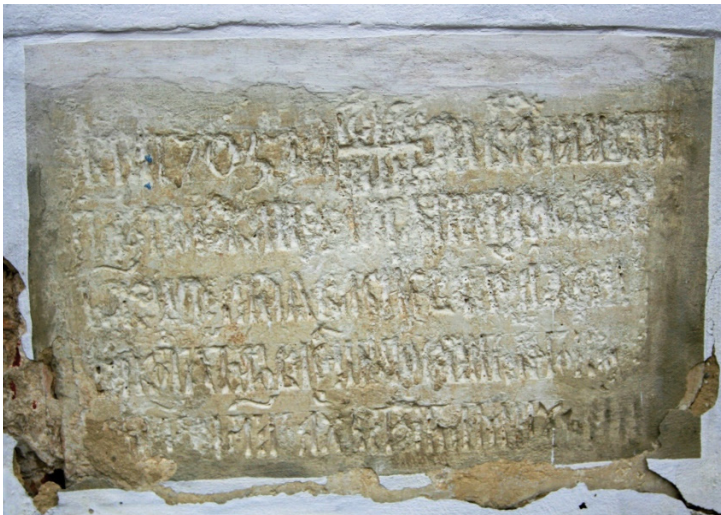
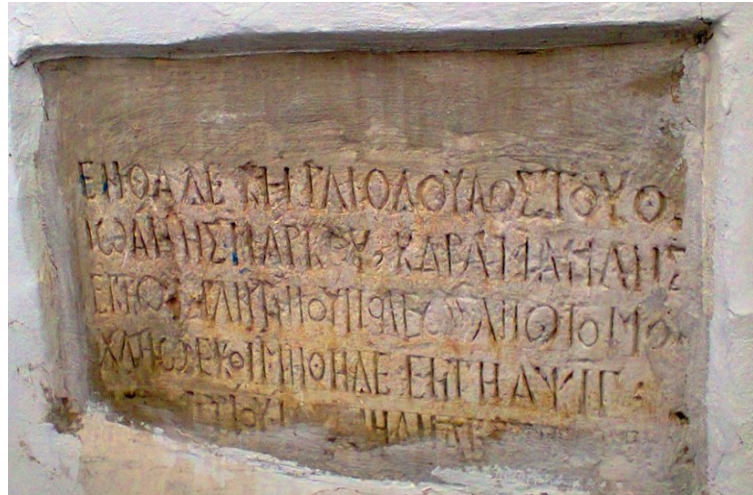

Грецька церква архангелів Михаїла та Гавриїла (1714-1729)

Грецька церква архангелів Михаїла та Гавриїла (1714-1729)

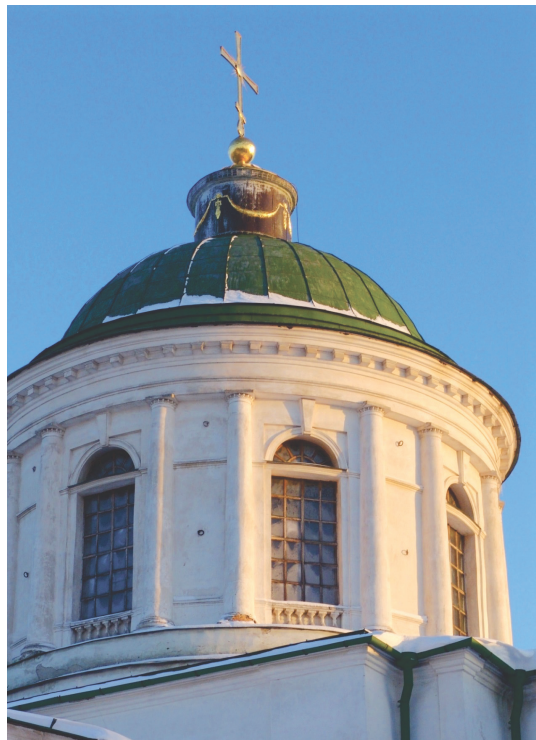
Грецькі надгробні
 епітафії XVIII ст.
 з Архангело-
 Михайлівської
 церкви

Грецькі храми Ніжина. Вигляд з боку вул. Гребінки (колишньої Грецької)

Грецька церква Всіх Святих (1760-1805). Споруджена грецьким братством при участі арх. А.Карташевського

Грецька церква Всіх Святих у Ніжині

Грецька церква Всіх Святих у Ніжині

Грецькі церква Всіх Святих. Вигляд з південного сходу

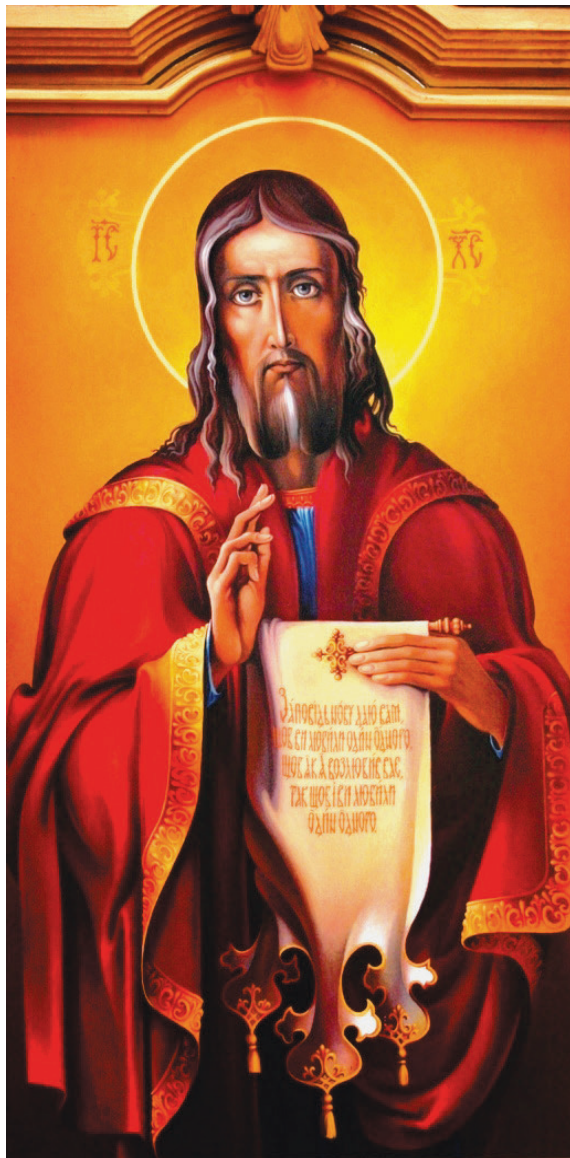
Грецькі мотиви в архітектурі Ніжина. Колони дорійського та іонійського ордерів. Всіхсвятська церква в Ніжині.

Кошель Олександр Іванович - ніжинець, відомий український художник. книжковий графік, автор проекту іконостасу Всіхсвятської церкви у Ніжині

*Іконостас грецької церкви Всіх Святих.
Художник та архітектор О.І.Кошель, 2003 р.*

Іконопис в іконостасі грецької церкви Всіх Святих. Художник О.І.Кошель, 2003 р.

*«Царські Врата» іконостасу грецької церкви Всіх Святих.
Художник та архітектор О.Кошель, 2003 р.*

*Іконопис в іконостасі грецької церкви Всіх Святих.
Худ. О.Кошель, 2003 р. «Втеча до Єгипту». «Страсті Христові»*

*Іконопис в іконостасі грецької церкви Всіх Святих. Худ. О.І.Кошель,
2003 р. «Святий Георгій Переможець – покровитель Ніжина»*

*Дзвіниця грецьких церков у Ніжині. 1805-1807 рр.
Фото початку ХХ ст. Зруйнована у 1930-50-х рр.*

Дзвіниця грецьких храмів на панорамі Ніжина. Початок XX ст.

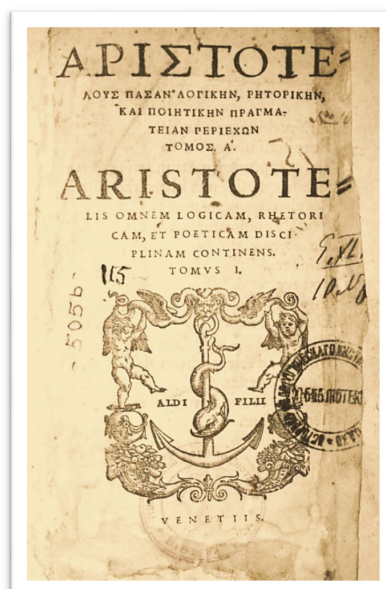
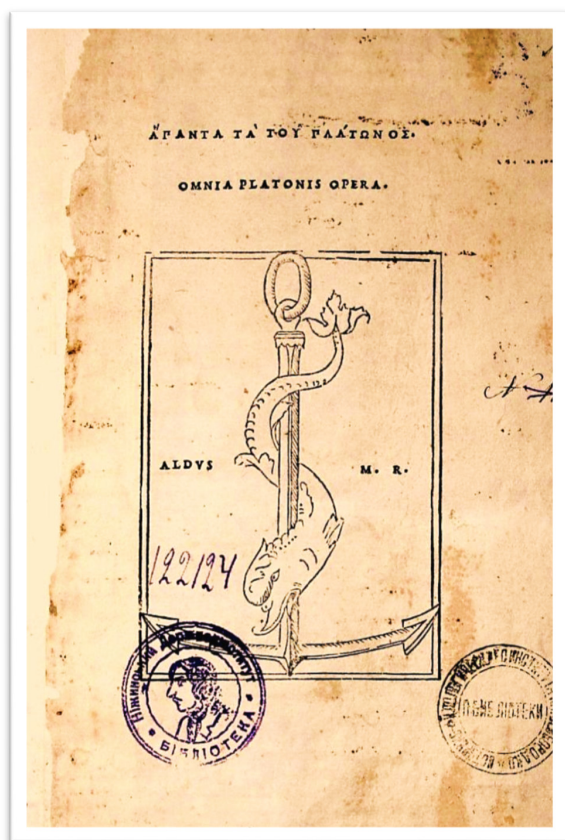
*Панорама міста з дзвіниці грецьких церкв у Ніжині.
Фото початку XX ст.*

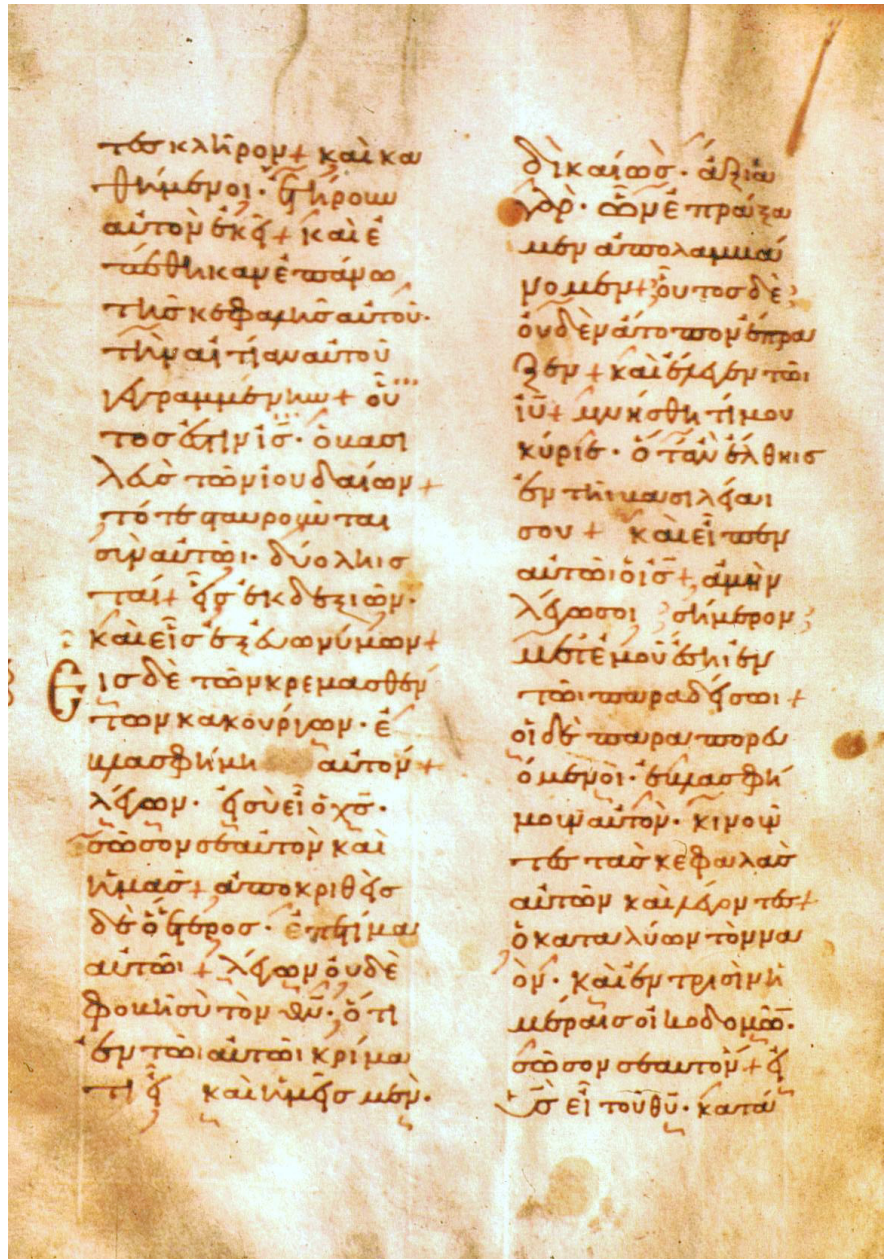
Корпуси Грецького Олександрівського училища – споруди кінця XVII-XIX ст.

"Бубин провулок» отримав свою назву на честь засновника Олександрівського училища мецената Стефана Кириловича Бубаса (Буби)

Перлиною грецького училища була бібліотека, у якій зберігалися унікальні європейські видання XVI-XVIII ст.

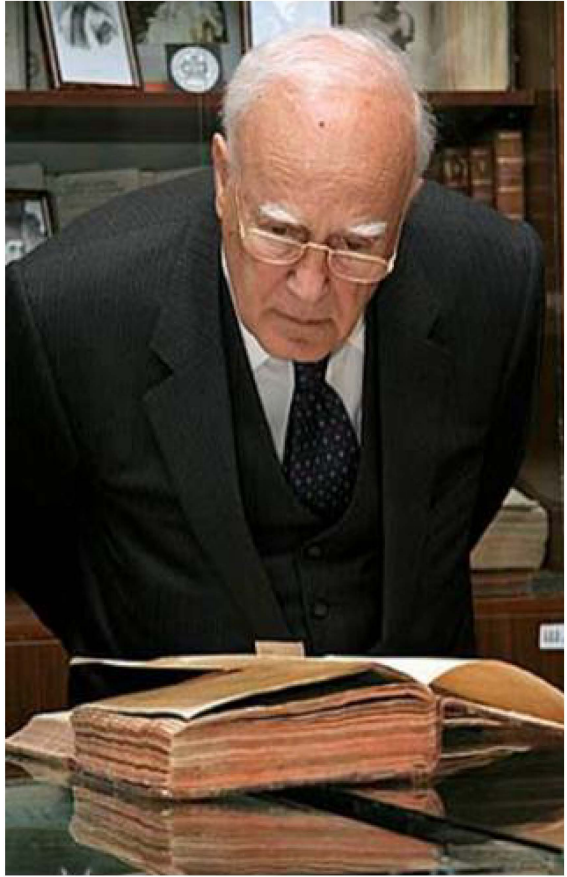
Фрагмент грецького Євангелія X-XI ст. з нижинської Архангело-Михайлівської церкви (Інститут Рукопису Національної Бібліотеки України і м. В.Вернадського)

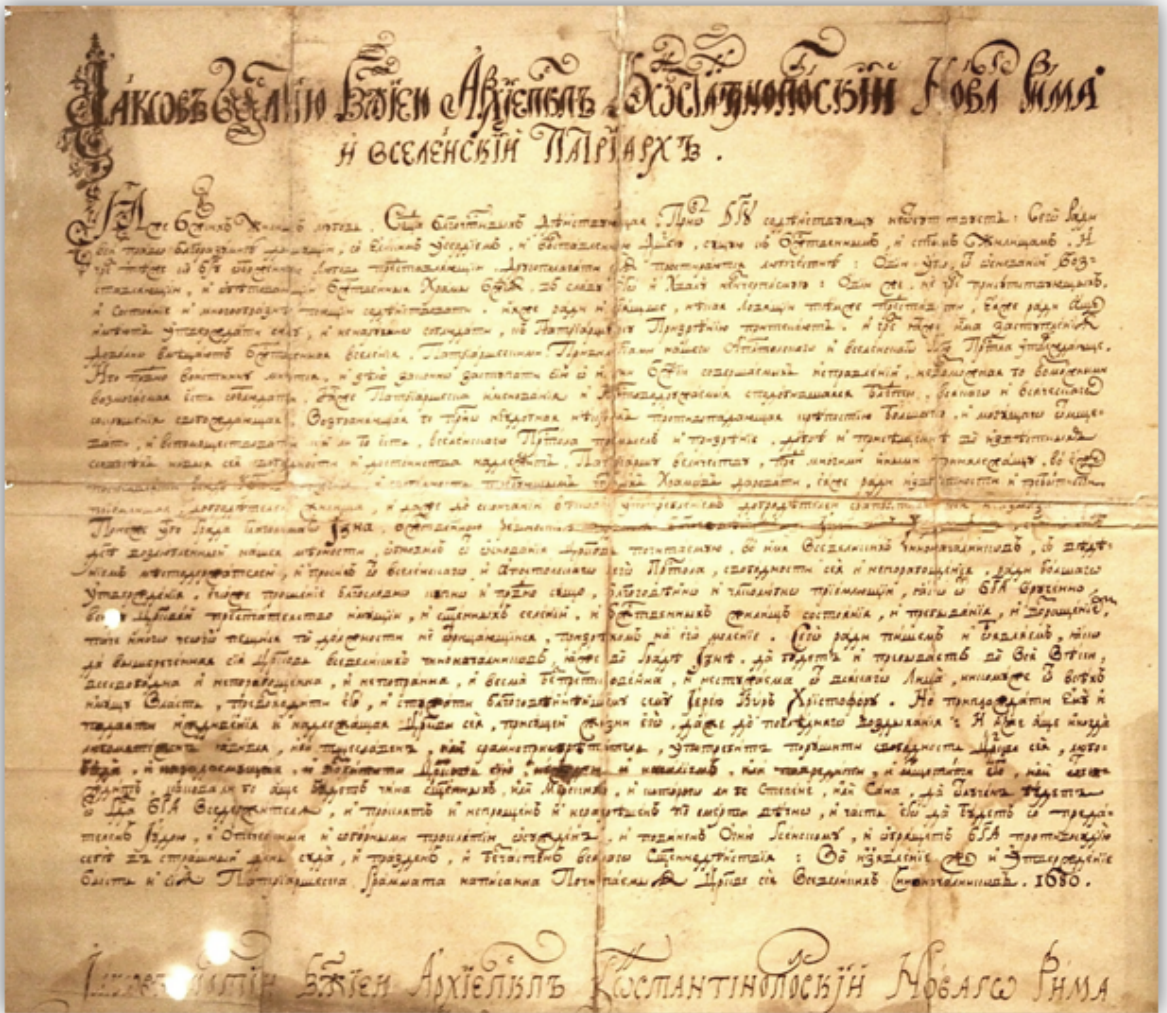

Грецькі манускрипти XIV-XVIII ст. з ніжинської Архангело-Михайлівської церкви (Інститут Рукопису НБУВ)

У квітні 2008 року м. Ніжин відвідала делегація на чолі з Президентом Республіки Греція п. Каролосом Папуліасом. В ході візиту гості відвідали бібліотеку та Музей рідкісної книги Ніжинського держуніверситету ім. М.Гоголя

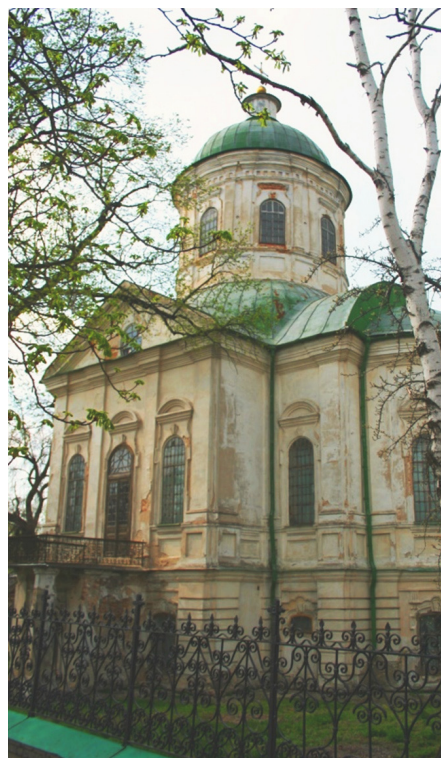

Грамота Вселенського патріарха Якова II ніжинському грецькому братству на ставропегію, 1680 р. Ніжинський краєзнавчий музей імені І.Г.Спаського

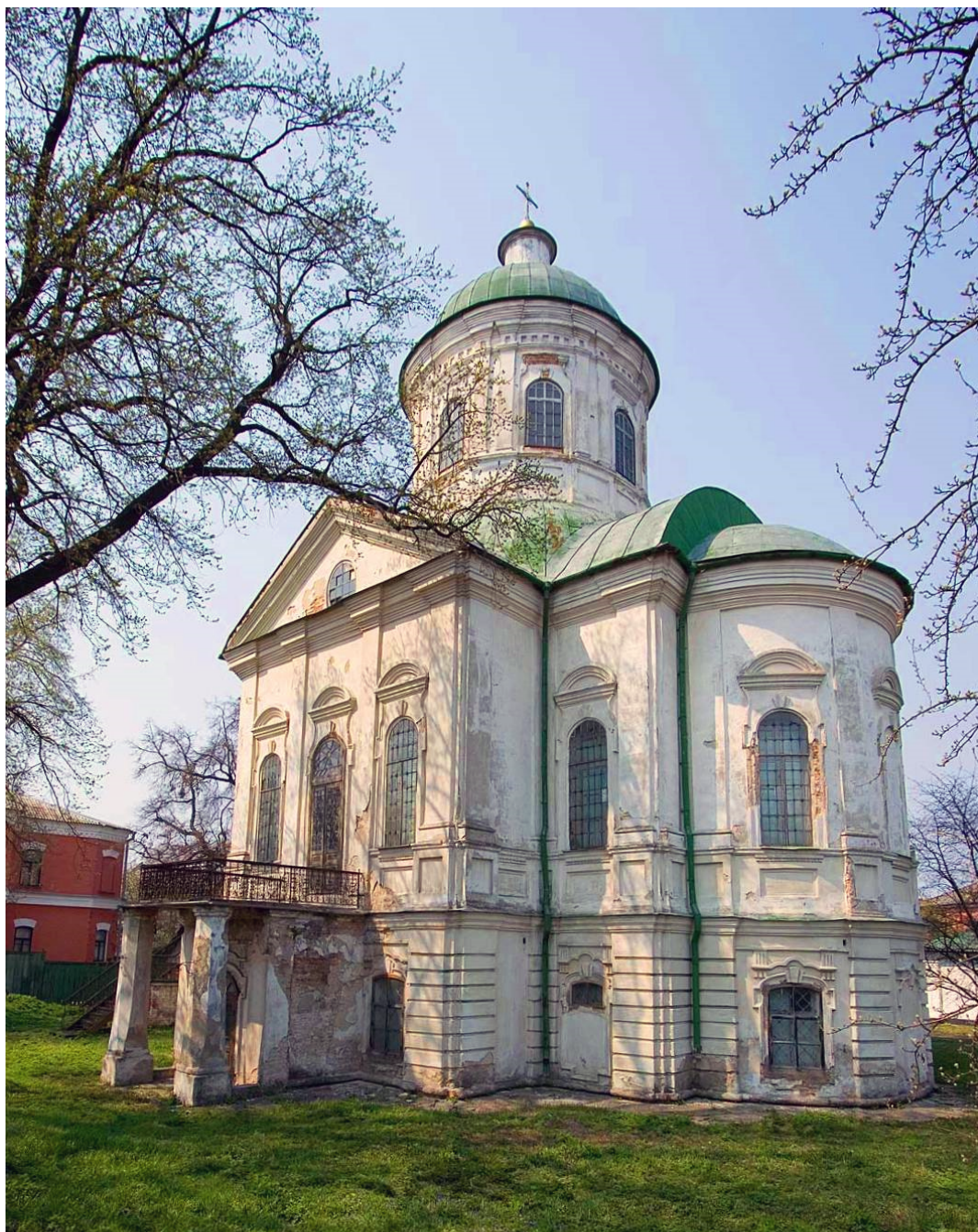

*Побутові речі ніжинських греків XVII-XIX ст.
Ніжинський краєзнавчий музей імені І.Г.Спаського*

Церква Івана Богослова споруджена у 1752 році коштом нащадка впливової грецької родини Ніжина полковником Іваном Тернавіотом. Невідомий архітектор школи І.Г.Григоровича-Барського

Церква Івана Богослова, 1752 р.

Грецький куточок старого Ніжина

Благовіщенський собор чоловічого монастиря "Богородичний Назарет", 1702-1716. Засновник митрополит Стефан Яворський. Архітектор Г.Устінов. У соборі біля південної стіни спочивали моці місцево шанованого святого Михайла Грецького, який був єпископом в одній з Балканських країн

Кав'ярня грека Стефаньєва, початок XIX ст.

Грецька богадільня (інвалідний будинок), початок XIX ст.

*Купецький будинок початку XVIII ст, у якому
жив ніжинський грек Георгій Кроміда*

Старовинні сходи в купецькому будинку початку XVIII ст.

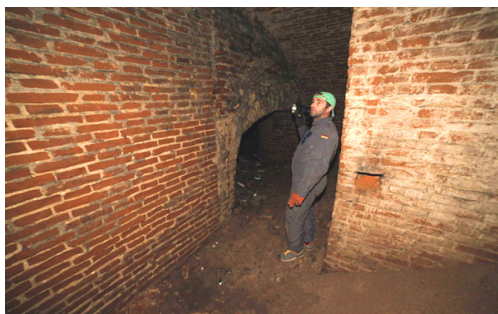
Аптека ніжинського грека М.Лігди, кінець XVIII ст.

Грецька купецька комора, кінець XVIII ст.

Забудова грецького кварталу м. Ніжина. Ліворуч на другому плані - грецька Всіхсвятська церква та будівля Грецького магістрату. Фото 1940-1950 рр

Археологи Ніжиського державного університету імені М.Гоголя досліджують підземелля Грецького Магістрату.

*Ніжинські археологи проводять екскурсію для журналістів
у підземелля Грецького Магістрату, 2017 р.*

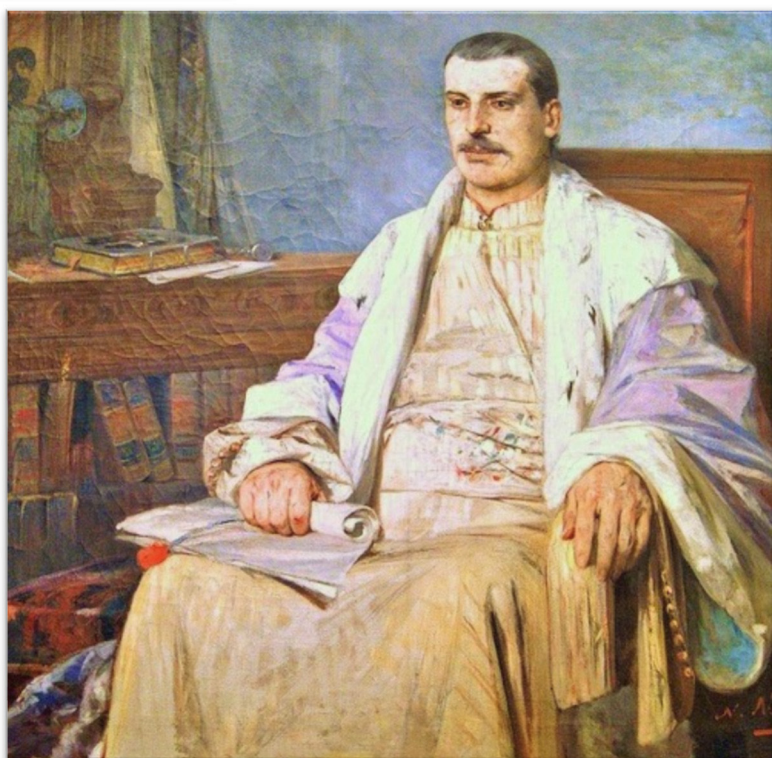
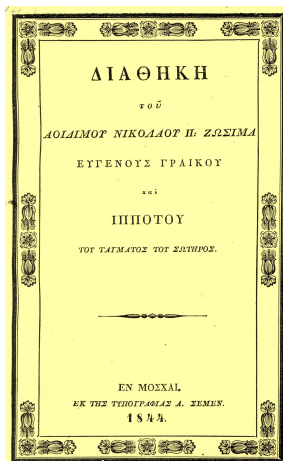
*Будинок ніжинського грека Петра Пелопопова XVIII ст.
(згодом - Окружний суд, зараз - ЗОШ №1)*

Забудова Грецької вулиці (зараз - вул. Є.Гребінки), XVIII-XIX ст.

Куточок колишньої Грецької вулиці, забудова XVIII-XIX ст.

Брати Анастатсій, Зої та Миколи Зосими - видатні діячі ніжинської грецької громади, просвітителі та меценати

Церква рівноапостольних Костянтина та Олени на Грецькому кладовищі. Збудована 1819 р. коштом братів Зосимів

*Пам'ять братів Зосимів шанують як в Україні, так і в Греції.
 На верхньому фото: почесний голова Ніжинського товариства
 греків імені братів Зосимів Лариса Приплавко-Мілосова
 На нижньому фото: професор Аристотелевського університету
 в м. Фессалоніки Христос Ласкарідіс*

Влітку 1998 року нащадки ніжинських дітей Елади об'єдналися в громаду, яку 23 грудня 1999 року було офіційно зареєстровано як «Ніжинське міське товариство греків імені братів Зосимів».

*Директор благодійного
Фонду Анастасіуса
Г.Левентіса
професор Вассос
Карагеоргіс відвідав
Ніжин у 2007 році*

*Далеко за межами Ніжина відомий дитячий хореографічний колектив
«Зосимки», який є неодмінним учасником міжнародних фестивалів
«Ми краплинки твої, Батьківщино» та «Поліське коло» (м. Чернігів).*

Зміцнюються дружні взаємини Ніжинського товариства з грецькими спільнотами інших регіонів України та світу

Делегації з міста Яніна (Греція) вишановують пам'ять братів Зосимів

У квітні 2008 року м. Ніжин відвідала делегація на чолі з Президентом Республіки Греція п. Каролосом Папуліасом. В ході візиту гості відвідали бібліотеку та Музей рідкісної книги Ніжинського держуніверситету ім. М.Гоголя

Під час візиту в Ніжин Президент Греції зустрівся з керівництвом міста та представниками грецької спільноти

У жовтні 2004 року ніжинська делегація на запрошення Асоціації випускників Школи братів Зосимів відвідала грецьке місто Яніна. Голови міських громад Ніжина та Яніни підписали Угоду про побратимство

Ніжинська делегація під час перебування в Яніні у 2004 році

*Храмове свято Всіх Святих у грецькій Всіхсвятській церкві Ніжина.
Візит офіційної делегації з міста Яніна, 2007 р.*

*Храмове свято Всіх Святих, 1997 рік. Грецьку Всіхсвятську церкву відвідав
предстоятель УПЦ Київського патріархату Святійший патріарх Філарет*

Постійний учасник святкових богослужінь у грецькій Всіхсвятській церкві та культурних заходів ніжинського грецького товариства - зразковий дитячий хор "Сяйво" Ніжинської музичної школи під керівництвом заслуженого працівника культури України Сергія Олександровича Голуба

Храмове свято Всіх Святих, 2017 рік. Архієрейське богослужіння у грецькій Всіхсвятській церкві відправляє архієпископ Чернігівський та Ніжинський Євстратій

*Настоятель кафедрального собору Всіх Святих м. Ніжина
митрофорний протоієрей Сергій Чечин*

*Другий священик кафедрального собору Всіх Святих
м. Ніжина, історик, дослідник ніжинських греків
протоієрей Олександр Морозов*

Богослужіння у церкві рівноапостольний Костянтина та Олени на Грецькому кладовищі. Фото 2017 року.

*Пасхальне богослужіння у грецькому Всіхсвятському храмі.
Благодатний вогонь з Єрусалиму прибув до Ніжина*

У співпраці з громадськістю та керівництвом Ніжина волонтерами Всіхсвятської церкви налагоджено дієву допомогу українській армії, зокрема закуплено засоби захисту життя для солдат - бронезилети, кевларові шоломи, тепловізори, теплий одяг та медикаменти

При грецькій Всіхсвятській церкві діє волонтерська група "Солдатські страви", яка заготовляє сухі борщові набори та продукти тривалого збереження для Збройних Сил України

З початком військових дій на південному сході України грецька Всіхсвятська церква м. Ніжина стала волонтерским центром. Священики та парафіяни надають духовну та гуманітарну допомогу українським воякам та ісцєвим мешканцям в зоні проведення АТО

У квітні 2017 року Ніжин відвідав Посол Грецької Республіки в Україні Георгіос Пукаміссас

Співробітники Посольства Грецької Республіки в Україні, члени Ніжинського товариства греків ім. братів Зосимів та депутати Ніжинської міської ради під час вишанування пам'яті братів Зосимів у Ніжині

27-28 квітня 2017 року в Ніжинському державному університеті відбулася Міжнародна науково-практична конференція "Грецька громада Ніжина: історія і сучасність"

Учасники конференції вианували пам'ять грецьких патріотів та меценатів братів Зосимів. Для гостей відбулася захоплююча екскурсія пам'ятними місцями стародавнього Ніжина, пов'язаними з життям грецької спільноти

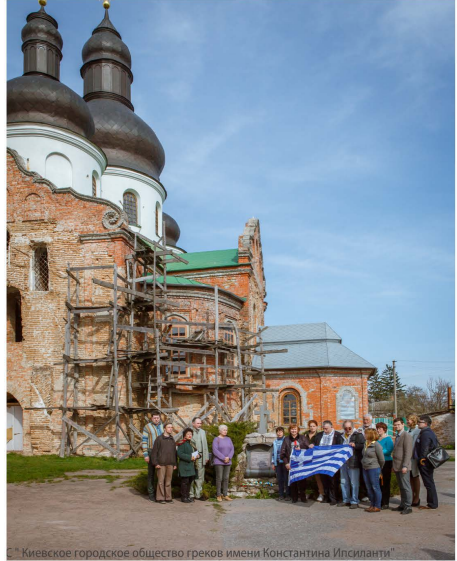

Гості відвідали грецьку Всіхвятську церкву, Музей рідкісної книги, Картинну галерею та Музей М.В.Гоголя університету. Серед гостей конференції - члени Київського міського товариства греків ім. К.Іпсіланті та грецький священик, голова Товариства Греко-Сербсько-Української дружби о. Сотіріс Коскоріс.

© "Киевское городское общество греков имени Константина Ипсиланти"

© "Киевское городское общество греков имени Константина Ипсиланти"

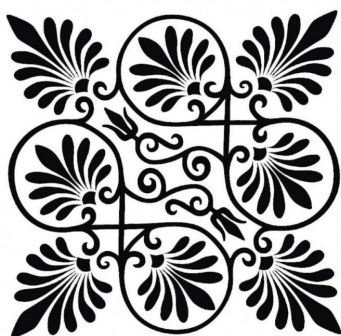

Учасники Міжнародної науково-практичної конференції "Грецька громада Ніжина: історія і сучасність", 27-28 квітня 2017 року

З М І С Т

Лінник А.В. Вітальне слово	5
Приплавко-Мілосова Л.І. Дорогоцінна спадщина ніжинських греків	6
Морозов О.С. Греки в історії Ніжина	8
ГРЕКИ В ІСТОРІЇ НІЖИНА. Фотоальбом	17

Фотоальбом

Серія: "Греки в Ніжині"

ГРЕКИ В ІСТОРІЇ НІЖИНА

*присвячується 360-тій річниці універсалу Богдана
Хмельницького, наданого ніжинським грекам,
330-тій річниці заснування Ніжинського
грецького братства та 200-тій річниці
відкриття Ніжинського грецького училища*

Відповідальний редактор:

Лариса Зайко,

голова Ніжинського товариства греків
ім. братів Зосимів

Автор передмови та упорядник:

Олександр Морозов,

протоієрей, директор Бібліотеки ім. ак. М.О.Лавровського
Ніжинського державного університету ім. М.Гоголя

Автор вступної статті:

Лариса Приплавко-Мілосова,

почесний голова Ніжинського товариства греків
ім. братів Зосимів

Комп'ютерна верстка і макет:

Олександр Морозов

У книзі використано авторські фотографії І.Борисова, Ю.Власовця, І.Волосянкіна, В.Кичка, С.Ковальова, О.Морозова, власні фотоматеріали з архівів Музею рідкісної книги НДУ імені М.Гоголя, Ніжинського міського товариства греків ім. братів Зосимів, Київського міського товариства греків ім. К.Інсіланті, Ніжинського краєзнавчого музею ім. І.Г.Спаського, інформаційної агенції "Укрінформ", головного інтернет-порталу Ніжина (<http://www.mynizhyn.com/>) та приватних зібрань членів грецької спільноти нашого міста.